

Українська академія банківської справи

БІЛИК МАРІЯ ДМИТРІВНА

УДК 336.131

УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Спеціальність 08. 04. 01 – фінанси, грошовий обіг і кредит

Автореферат дисертації
на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук

СУМИ – 2000

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Українській академії банківської справи Національного банку України

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор

Ярошенко Станіслав Павлович

Українська академія банківської справи
Національного банку України, проректор з
Економіки та фінансів

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор

Василик Остап Дмитрович

Київський національний університет імені Тараса
Шевченка, завідувач кафедри фінансів, грошового
обігу і кредиту

доктор економічних наук, професор,
Заслужений економіст України

Сало Іван Васильович

Сумське обласне управління Національного
Банку України, начальник

доктор економічних наук, професор

Полозенко Дмитро Васильович

Науково-дослідний фінансовий інститут при
Міністерстві фінансів України, завідувач відділу
“Фінансові ресурси держави”

Провідна установа: Науково-дослідний економічний інститут
Міністерства економіки України, м. Київ

Захист відбудеться “23” червня 2000 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої
ради Д.55.081.01 при Українській академії банківської справи за адресою: 40030, м. Суми, вул.
Соборна, 39

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Української академії банківської справи за
адресою: 40030, м. Суми, вул. Соборна, 39

Автореферат розісланий “19” травня 2000 р.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

В.В. Коваленко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Вирішення основного завдання системного реформування економіки України на сучасному етапі - поглиблення ринкової її трансформації і створення розгалуженої ринкової інфраструктури - обумовили концентрацію зусиль науковців і практиків в останньому періоді на питаннях ефективного проведення роздержавлення і приватизації підприємств, формування критичної маси ринкових перетворень, які б гарантували у перспективі економічний розвиток новостворених підприємств колективної і приватної власності на самодостатній ринковій основі. За період реформування економіки України, пов'язаний із процесом масової приватизації (1992 - 1998 роки), форму власності змінили 62 тис. державних підприємств, що призвело до значного скорочення питомої ваги державного сектора в обсягах економічної діяльності країни. Але незважаючи на постійне зменшення частки державного сектора економіки України, викликане реформуванням форм власності в ході ринкових перетворень, він продовжує відігравати на сучасному етапі значну роль. Так, в 1998 році питома вага державного сектора у валовому внутрішньому продукті становила 45%, а у загальній чисельності працівників - 49%.

Об'єктивно зумовлена тенденція скорочення державного сектора економіки України в умовах її реформування призвела до суттєвого спаду інтересу науковців до дослідження теоретичних і практичних питань функціонування державних підприємств у новому економічному середовищі. Це певною мірою позначилося на істотному зниженні ефективності діяльності цих підприємств у сучасних умовах, погіршенні їх фінансового стану, підвело багато з них до межі банкрутства. Практика свідчить, що за рівнем ефективності фінансового управління державні підприємства на сучасному етапі суттєво поступаються суб'єктам господарювання альтернативних форм.

Нова парадигма фінансово-економічних відносин, що формується в Україні в сучасних умовах, потребує активізації теоретичних досліджень та розробки практичних рекомендацій з проблеми забезпечення ефективного фінансового управління державними підприємствами, які б враховували особливості їхньої фінансової діяльності і необхідність створення умов прискореної їх адаптації до кон'юнктури фінансового ринку. Актуальність цих питань визначається необхідністю суттєвого підвищення ефективності використання достатньо високого фінансового потенціалу цих підприємств в процесі забезпечення економічного зростання і конкурентних переваг України. Достатньо зауважити, що на початок 1999 року обсяг активів державних виробничих підприємств становив 270 млрд. грн., а сума їх власного капіталу - 212 млрд. грн.

Теоретичні та практичні аспекти проблеми фінансового управління підприємствами досліджуються в працях вітчизняних і зарубіжних економістів: Батенко Л. П., Бланка І. О., Брейлі Р., Брігхем С., Бутнік-Сіверського А. Г., Василика О. Д., Гейця В. М., Гітмана Л., Гроппеллі А., Даниленка А. І., Спіфанова А. О., Ковальова В. В., Коласса Б., Майерса С., Міщенко В. І., Москаленка В. П., Науменкової С. В., Нікбахта Є., Перара Ж., Поддєрьогіна А. М., Полозенка

Д. В., Рязанової Н. С., Савлука М. І., Сало І. В., Стоянової Є. С., Суторміної В. М., Унковської Т. Е., Ушакової Н. М., Федосова В. М., Холта Р., Хорна В., Чухно А. А., Шершньової З. Є., Ярошенка С. П. та ін.

Позитивно оцінюючи результати цих досліджень у вирішенні багатьох теоретичних і практичних питань управління фінансами підприємств, слід одночасно відзначити, що вони недостатньо висвітлюють особливості функціонування підприємств державної форми власності, значною мірою зорієнтовані на умови розвинутого ринкового середовища, а не на умови перехідної економіки, недостатньо пов'язані із конкретними стратегічними пріоритетами фінансового розвитку суб'єктів господарювання державного сектору економіки України.

Об'єктивна необхідність подальшого поглиблення теоретичних досліджень і прикладних розробок по проблемі фінансового управління державними підприємствами в умовах перехідної економіки з метою забезпечення підвищення результативності їх фінансової діяльності та фінансової стабілізації їх розвитку, нарощування інвестиційної активності, ефективного проведення їх реструктуризації зумовили вибір теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям і проблематика досліджень та запропоновані в дисертації концептуальні підходи узгоджуються з основними напрямками окремих державних програм, зокрема з Комплексною програмою реструктуризації державних підприємств, Програмою структурної перебудови економіки України та Основними напрямками інвестиційної політики на 1999 - 2001 роки. Окремі теоретичні положення та висновки дослідження розроблені автором в процесі участі в програмі науково-дослідної роботи Української академії банківської справи за темами: “Фінансові важелі забезпечення стійкості виробництва” (номер державної реєстрації 01960052861), “Розробка і економічне обґрунтування рекомендацій по вдосконаленню організації виробництва, праці і управління в умовах інтенсифікації виробництва” (номер державної реєстрації 01870072941) та Науково-дослідного фінансового інституту при Міністерстві фінансів України за темою: “Розробка концепції амортизаційної політики України та проекту Закону про амортизацію та амортизаційну політику” (номер державної реєстрації 01984004301).

Теоретичні положення впроваджені в навчальний процес Інституту післядипломної освіти Київського університету імені Тараса Шевченка, Центру магістерської підготовки Київського національного економічного університету та Української академії банківської справи (м. Суми).

Мета і задачі дослідження. Головною метою дисертаційної роботи є розробка основних концептуальних положень теорії управління фінансами державних підприємств в умовах перехідної економіки, обґрунтування науково-методичних принципів їх фінансової реструктуризації з метою забезпечення їх адаптації до нових умов господарювання, підготовка

практичних рекомендацій, спрямованих на зростання ефективності їх фінансової діяльності та підвищення рівня фінансової стабільності.

Для досягнення поставленої мети перед дослідженням були поставлені такі основні задачі:

- визначити особливості державних підприємств як об'єкта управління фінансами;
- розглянути сутність та функції управління фінансами державних підприємств;
- розробити системну концепцію оцінки результативності управління фінансами державних підприємств;
- визначити основні тенденції фінансового розвитку державних підприємств України на сучасному етапі, рівень їх фінансового стану та ефективності фінансової діяльності;
- визначити методологічні основи та обґрунтувати методичні підходи до формування і розподілу прибутку державних підприємств з урахуванням окремих факторів їх розвитку;
- обґрунтувати методологічні підходи до розробки політики формування і фінансування оборотних активів виробничих підприємств державного сектора економіки;
- уточнити напрямки інвестиційної політики державних підприємств на сучасному етапі їх розвитку з урахуванням стратегічних пріоритетів держави;
- визначити особливості окремих інвестиційних проектів державних підприємств, конкретизувати вимоги до їх розробки з урахуванням міжнародних стандартів та уточнити методологічні принципи оцінки їх ефективності;
- обґрунтувати методологічні підходи до фінансового забезпечення реструктуризації державних підприємств, визначити критеріальні принципи вибору напрямків і форм її проведення;
- розробити методологічні основи та методичні принципи оцінки ефективності реструктуризації державних підприємств у різних її формах.

Наукова новизна одержаних результатів. На основі запропонованих автором методологічних підходів з проблеми, що досліджувалася, одержано ряд нових наукових результатів, зокрема:

- вперше визначено особливості та сформульовано основні концептуальні положення теорії управління фінансами державних підприємств перехідної економіки (структура, функції, методичний інструментарій, механізм реалізації тощо);
- на підставі критичного аналізу та виходячи з нових концептуальних позицій суттєво удосконалено понятійно-категоріальний інструментарій теорії фінансового управління державними підприємствами: конкретизовано визначення таких категорій та понять, як “державне підприємство”, “фінанси державного підприємства”, “фінансові відносини державного підприємства”, “управління фінансами державних підприємств” та інших;
- вперше виділено основні особливості державного підприємства як об'єкта фінансового управління у порівнянні з підприємствами альтернативних форм власності; в системі цих особливостей

визначені такі, що сприяють підвищенню ефективності цього управління або ускладнюють його; вперше розроблено методологічні підходи до комплексної класифікації державних підприємств як об'єкта фінансового управління; суттєво розширений перелік класифікаційних ознак, за якими має проводитись ця класифікація (характер монопольного становища на ринку; рівень фінансового регулювання з боку державних органів; частка державного капіталу в статутному фонді; загальний розмір власного капіталу тощо);

вперше проведено системне статистичне дослідження сучасних тенденцій фінансового розвитку державних підприємств України у порівнянні із підприємствами альтернативних форм власності, що дозволило систематизувати коло основних соціально-економічних чинників, які істотно впливають на фінансовий стан та рівень ефективності фінансової діяльності цих підприємств в умовах перехідної економіки;

розроблено методологічні принципи оцінки результативності управління фінансами державних підприємств з урахуванням особливостей їх створення та функціонування, мети фінансової діяльності, узгодженості з принципами оцінки результативності господарювання в цілому; визначені вимоги відповідного структурування критеріїв такої оцінки, зокрема, за напрямками оцінки рівня достатності обсягу залучених фінансових ресурсів, фінансової рівноваги розвитку, економічної ефективності фінансової діяльності;

суттєво поглиблено теоретичний базис управління формуванням та розподілом прибутку державних підприємств з урахуванням особливостей їх фінансової діяльності та запропонованої класифікації; набули подальшого розвитку методологічні принципи систематизації факторів, що впливають на вибір конкретного типу дивідендної політики державних підприємств в умовах перехідної економіки;

подальшого розвитку набули методологічні основи забезпечення ефективного управління оборотними активами державних підприємств (запропоновано нове визначення поняття “оборотні активи виробничого підприємства”; визначено методологічні принципи їх класифікації та оцінки; запропоновано методологічні основи формування кредитної політики, спрямованої на нормалізацію дебіторської заборгованості; визначено вимоги до розробки політики фінансування оборотних активів);

суттєво поглиблено теоретичні засади фінансового управління інвестиційною діяльністю державних підприємств (сформульовано поняття “інвестиційний проект державного підприємства”; обґрунтовано методологічні принципи систематизації інвестиційних проектів державних підприємств за окремими ознаками; на основі критичного аналізу конкретизовані методологічні підходи до визначення системи критеріїв прийняття інвестиційних рішень; запропоновані методологічні принципи класифікації джерел фінансування інвестиційних проектів

державних виробничих підприємств);

на основі виділення найбільш характерних сутнісних рис значно поглиблено визначення понять “реструктуризація” та “реорганізація” підприємств;

вперше визначено сутність поняття “фінансова реструктуризація” та обґрунтовані механізми фінансової реструктуризації державних підприємств як важливої складової їх структурної трансформації;

вперше розроблено методологічні підходи до класифікації напрямків та форм реструктуризації державних підприємств з урахуванням умов перехідної економіки;

вперше обґрунтовано і запропоновано методологічні принципи оцінки ефективності реструктуризації державних підприємств за окремими формами їх проведення.

Практичне значення одержаних результатів. На базі запропонованих методологічних підходів та проведеного дослідження фінансового розвитку державних підприємств України на сучасному етапі отримано певні результати, які мають прикладне значення для підвищення ефективності фінансового управління цими підприємствами, зокрема:

розроблено класифікацію державних підприємств за основними ознаками, що характеризують їх особливості як об’єкта фінансового управління та визначено систему основних функцій фінансового управління державними підприємствами з урахуванням особливостей їх фінансової діяльності в сучасних умовах;

запропоновано до практичного використання систему показників оцінки результативності фінансового управління державним підприємством з відповідним їх розподілом на основні та допоміжні;

визначено основні тенденції розвитку фінансової діяльності державних підприємств України на сучасному етапі та напрямку подальшого зростання її ефективності;

обґрунтовано можливості та резерви зростання суми та рівня прибутку державних підприємств, з урахуванням основних галузевих особливостей формування їх доходів і поточних витрат;

запропоновано механізм розподілу прибутку державних підприємств різних типів з урахуванням впливу конкретних факторів зовнішнього і внутрішнього середовища;

уточнено і поглиблено класифікацію оборотних активів підприємств, що забезпечує більш цілеспрямоване фінансове управління ними;

запропоновано методику розробки кредитної політики державного підприємства щодо покупців його продукції з урахуванням його фінансового стану та оцінки ефективності її проведення;

визначено пріоритети галузевої та відтворювальної структури реальних інвестицій підприємств державного сектору економіки, що спрямовані на реалізацію стратегії економічної та соціальної політики України;

уточнено класифікацію інвестиційних проектів державних підприємств з метою більш чіткого врахування вимог щодо їх розробки та оцінки;

запропоновано класифікацію напрямків і форм реструктуризації державних підприємств на сучасному етапі їх розвитку;

обґрунтовано методику оцінки ефективності реструктуризації державних підприємств за окремими формами її проведення.

Наукові результати дисертаційного дослідження знайшли практичне втілення. Підготовлені дисертантом науково-прикладні розробки щодо удосконалення амортизаційної політики, управління оборотними активами державних підприємств були використані в процесі розробки проекту Концепції амортизаційної політики України та проекту Закону “Про амортизацію та амортизаційну політику” (довідка Міністерства фінансів України від 15.05.2000 р. №25/180).

Результати наукових досліджень в частині методологічних підходів до класифікації державних підприємств, напрямків і форм їх реструктуризації, понятійно-категорійного апарату використані під час підготовки проекту Державної програми приватизації на 2000 рік та нормативних документів ФДМУ з питань оцінки майна під час приватизації та застосування заходів фінансової реструктуризації (довідка ФДМУ від 21.04.2000 р. №10-36-4755).

Основні наукові результати дисертаційного дослідження були використані при практичному проведенні фінансової реструктуризації Агентством з питань банкрутства занесених Кабінетом Міністрів України до Реєстру неплатоспроможних підприємств та організацій (довідка Агентства з питань банкрутства від 21.01.2000 р. №11-1/3-97).

Теоретичні висновки, методичні розробки за наслідками дослідження автора використовуються в навчальному процесі (довідки Центру магістерської підготовки Київського національного економічного університету від 12.04.2000 р. №01/20-570, Інституту післядипломної освіти Київського університету імені Тараса Шевченка від 13.04.2000 р. №263-01-305) та Української академії банківської справи (м. Суми).

Особистий внесок здобувача. Наукові результати, що виносяться на захист, отримані дисертантом особисто і знайшли відображення у роботах, переважна більшість яких опублікована одноосібно.

Конкретна особиста участь автора в одержанні наукових результатів, викладених у дисертації, полягає у постановці проблеми управління фінансами державних підприємств в умовах перехідної економіки, розробці теоретичних основ та практичних рекомендацій щодо їх вирішення, зокрема:

теоретично обґрунтовано концепцію управління фінансами державних підприємств в сучасних умовах, що пов’язана із стратегією економічного та соціального розвитку держави;

проведено статистичне дослідження тенденцій фінансового розвитку державних підприємств України в процесі ринкового реформування її економіки;
визначено основні напрямки подальшого вдосконалення управління фінансовою діяльністю державних підприємств та резерви зростання її ефективності;
запропоновано систему різноманітних форм фінансової реструктуризації державних підприємств, що забезпечують прискорену їх адаптацію до сучасного стану і розвитку ринкової кон'юнктури.

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати досліджень оприлюднені та пройшли апробацію у доповідях і виступах на наступних міжнародних та національних теоретичних та науково-практичних конференціях: "Фінанси України при переході до ринку: теорія і практика" (м. Луцьк, 1996 р.); "Проблеми і перспективи розвитку фінансової системи України" (м. Київ, 1997 р.); "Науково-практичні проблеми інвестиційної та інноваційної політики держави" (м. Київ, 1997р.); "Удосконалення змісту й методики викладання фінансово-банківських дисциплін за умов рівневої системи освіти" (м. Київ, 1997 р.); "Проблеми та шляхи розвитку податкової системи України" (м. Ірпінь, 1998 р.); "Запровадження сучасних технологій навчання" (м. Київ, 1998 р.); "Реформа міжбюджетних відносин і проблеми розвитку податкової системи України" (м. Ірпінь, 1999 р.); "Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України" (м. Суми, 1999 р.); "Удосконалення фінансово-економічного механізму в післяприватизаційний період" (м. Київ, 1999 р.); "Україна: поступ у майбутнє" (м. Київ, 2000 р.).

Публікації. Основні положення дисертації викладені в одноосібній монографії "Управління фінансами державних підприємств" обсягом 16,1 друк. арк. (Київ: "Знання", 1999), чотирьох монографіях, підготовлених у співавторстві, загальним обсягом 31,6 друк. арк. та 24 наукових статтях, загальним обсягом 13,8 друк. арк.

Структура дисертації. Дисертація складається із вступу, шести розділів, загальних висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації 404 стор., в тому числі основного тексту 374 стор. У дисертації міститься 84 таблиці, 13 рисунків, 5 схем, 1 графік, 68 формул, 7 додатків. Список використаних літературних джерел нараховує 215 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** розкрито сутність і стан проблеми управління фінансами державних підприємств, її значення для країни з перехідною економікою, обґрунтовано актуальність теми дисертації, зв'язок роботи з напрямами, програмами і темами наукових досліджень. Сформульовані мета і задачі дослідження, охарактеризовані наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, апробація основних положень роботи.

У **першому розділі** - "Теоретичні засади управління фінансами державних підприємств в умовах формування ринкової економіки" - визначаються особливості державних підприємств

як об'єкта управління фінансами, досліджуються сутність та функції управління фінансами державних підприємств, обґрунтовуються методологічні принципи оцінки результативності цього управління.

Існування інституту державних підприємств у ринковому середовищі визначається як виключними вимогами забезпечення суспільного розвитку, так і альтернативними формами використання капіталу з метою ефективного впливу на загальноекономічні процеси в країні. В Україні на етапі переходу до ринкових відносин державні підприємства ще протягом певного часу будуть займати досить відчутне, а в деяких галузях - домінуюче місце в реальному секторі економіки. Це зумовлює актуальність розробки концепції довгострокового розвитку цих підприємств, удосконалення методів управління ними, в тому числі, управління фінансами.

Розробка концепції розвитку державних підприємств на сучасному етапі передбачає насамперед уточнення сутності поняття "державне підприємство". Це поняття має характеризуватись визначенням відповідної форми власності інвестованого капіталу; наявністю ефективних форм контролю за управлінням з боку державних органів; цільовою спрямованістю діяльності на розв'язання певних суспільних проблем загальнодержавного або місцевого значення; самостійністю як господарюючого суб'єкта; правами юридичної особи. На підставі цих ознак поняття державного підприємства пропонується визначити таким чином: "Державне підприємство є створеною для розв'язання відповідних суспільних проблем загальнодержавного або місцевого значення самостійною господарюючою одиницею з правами юридичної особи, яка заснована за участю капіталу, що є власністю держави, та управляється під ефективним контролем державних органів влади".

Як об'єкт управління фінансами державні підприємства мають певні особливості, які, з одного боку, сприяють підвищенню ефективності управління ними, а з другого - суттєво його ускладнюють. Підвищенню ефективності діяльності цих підприємств сприяють можливості прямої інвестиційної підтримки їх за рахунок коштів загальнодержавного або місцевих бюджетів; одержання державних гарантій у процесі залучення іноземного капіталу; одержання пільгових кредитів за рахунок бюджетних коштів і різноманітних державних позабюджетних фондів; отримання додаткових податкових пільг за найбільш пріоритетними напрямками діяльності, пов'язаними із задоволенням суспільних потреб; використання м'яких форм протекціонізму виробництва і реалізації продукції; розрахування на більш активну санаційну підтримку з боку держави при загрозі банкрутства і фінансовому оздоровленні. В той же час до факторів, що ускладнюють процес управління фінансами державних підприємств, слід віднести значно нижчий рівень прибутковості порівняно із підприємствами альтернативних форм власності; обмеженість можливостей залучення додаткового власного капіталу із зовнішніх джерел; більш високу вартість

залучення позикового банківського капіталу; більш високі витрати на утримання персоналу тощо. Ці особливості управління фінансами державних підприємств обумовлюють необхідність пошуку нових форм і методів цього управління, які б адекватно сприяли подоланню стримуючих факторів їхнього розвитку і реалізації потенційно можливих переваг.

Для забезпечення цілеспрямованого управління фінансами державні підприємства мають бути відповідно класифіковані. Таку класифікацію державних підприємств пропонується проводити за наступними основними ознаками: за формами підпорядкування; за організаційно-правовими формами, за часткою державного капіталу в статутному фонді; за розміром власного капіталу; за галузями економіки; за монопольним становищем на ринку; за рівнем фінансового регулювання з боку державних органів. За розглянутими класифікаційними ознаками запропонована відповідна класифікація державних підприємств.

Проблеми методології управління фінансами потребують попереднього визначення категорій "фінанси державних підприємств" та "фінансові відносини державних підприємств". Розгляд сучасних підходів до змісту категорії "фінанси державного підприємства" дозволяє зробити такі основні висновки:

- як економічна категорія "фінанси державного підприємства" мають характеризувати економічні відносини;
- предметом категорії "фінанси державного підприємства" мають виступати фінансові ресурси, а не "капітал", "гроші", "грошові доходи", як це пропонується у багатьох визначеннях;
- характер цих економічних відносин має полягати у формуванні, розподілі та використанні фінансових ресурсів підприємства;
- метою цих економічних відносин слід вважати ефективний розвиток підприємства на всіх стадіях його життєвого циклу;
- основною особливістю фінансів державного підприємства є використання державного капіталу.

На підставі цих висновків сутність категорії, що розглядається, пропонується визначити таким чином: "Фінанси державних підприємств характеризують систему економічних відносин щодо формування, розподілу і використання фінансових ресурсів на підприємствах із державним капіталом для забезпечення ефективного розвитку їх на всіх стадіях життєвого циклу".

Фінанси державного підприємства тісно пов'язані із фінансовою системою держави, становлять її невід'ємну частину. При цьому слід зауважити, що до фінансової системи держави входять фінанси підприємств усіх форм власності, але фінанси державних підприємств мають більш складну систему зв'язків із фінансами держави. Цю систему прямих і зворотних зв'язків між фінансами окремих державних підприємств і державними фінансами України можна простежити

за даними рис. 1.

З урахуванням розглянутих в роботі основних форм зовнішніх і внутрішніх фінансових зв'язків державного підприємства визначено сутність категорії його фінансових відносин, яка сформульована наступним чином: "Фінансові відносини державного підприємства характеризують особливі форми його внутрішніх та зовнішніх фінансових зв'язків, які генерують фінансові потоки, пов'язані із формуванням, розподілом і використанням його фінансових ресурсів".

На підставі розглянутих категорій сутність поняття "управління фінансами державних підприємств" пропонується визначити таким чином: "Управління фінансами державного підприємства являє собою невід'ємну складову загального управління його господарською діяльністю і визначається комплексом принципів, методів та форм організації управління всіма аспектами його фінансової діяльності".

Систему основних функцій цього управління складають: взаємодія з державними органами управління з окремих питань фінансової діяльності державного управління; взаємодія з іншими учасниками фінансового ринку та суб'єктами його інфраструктури; створення ефективних організаційних

Ф	←	Фінансування створення державних підприємств за рахунок загальнодержавного та місцевого бюджетів	Д
І			Е
Н			Р
А	←	Фінансування інвестицій діючих державних підприємств за рахунок загальнодержавного та місцевого бюджетів, державних цільових позабюджетних фондів	Ж
Н			А
С			В
И			Н
	←	Надання державним підприємствам пільгових кредитів за рахунок загальнодержавного та місцевих бюджетів, державних цільових позабюджетних фондів	І
Д			Ф
Е	←	Покриття збитків державних підприємств за рахунок загальнодержавного та місцевих бюджетів у формі дотацій та субсидій	І
Р			Н
Ж			А
А			Н
В	←	Погашення кредитів, отриманих державними підприємствами в разі неплатоспроможності їх, при наданні кредиторам державних гарантій	С
НИ			И

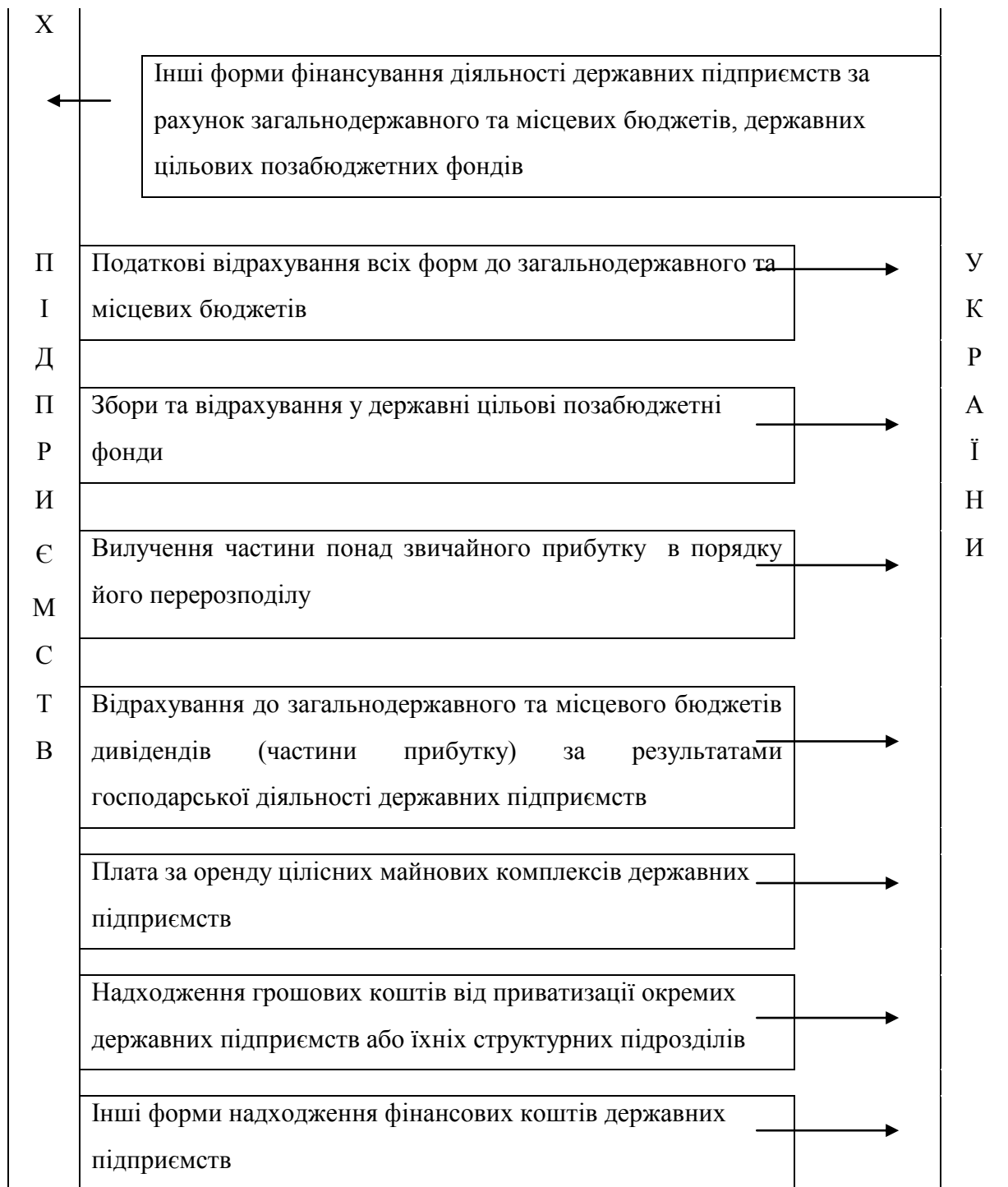

Рис. 1 Схема фінансових взаємозв'язків між окремими державними підприємствами і державними фінансами України

структур управління фінансовою діяльністю на підприємстві; аналіз результатів фінансової діяльності та фінансового стану підприємства; планування фінансової діяльності; обґрунтування та прийняття оперативних фінансових рішень з окремих напрямків фінансової діяльності; контроль за виконанням розроблених планів та прийнятих фінансових рішень.

Оцінка результативності управління фінансами державних підприємств має базуватись на таких основних методологічних принципах: врахування особливостей створення і функціонування цих підприємств; узгодженість із принципами оцінки результативності їх господарської діяльності в

цілому; здійснення її на основі економічних критеріїв; узгодженість з основною метою цього управління; вираженість у відповідній системі оціночних показників.

Багатоплановість фінансової діяльності державних підприємств викликає необхідність оцінки результатів управління нею за окремими диференційованими напрямками. З цією метою загальну систему оціночних показників результативності управління фінансами пропонується поділяти на три групи:

показники оцінки рівня забезпеченості розвитку державного підприємства фінансовими ресурсами; показники оцінки рівня фінансової рівноваги державного підприємства; показники оцінки рівня ефективності фінансової діяльності державного підприємства. Розгорнуту систему таких показників з їх розподілом на основні і допоміжні та алгоритмами розрахунків запропоновано в роботі. Зокрема, до основних оціночних показників цих груп нами віднесені: коефіцієнт самофінансування розвитку державних підприємств за рахунок внутрішніх джерел; темп розвитку чистих активів підприємства протягом періоду, що розглядається; коефіцієнт фінансування підприємства (сума залученого позикового капіталу на 1 грн. власного капіталу, який використовується); коефіцієнт поточної платоспроможності підприємства; рівень рентабельності власного капіталу; рівень оборотності власного капіталу.

Запропонована система показників оцінки може бути використана в процесі проведення як статичного, так і динамічного фінансового аналізу результативності управління фінансами державного підприємства. Апробацію основних з розглянутих показників було здійснено в процесі дослідження сучасних тенденцій фінансового розвитку державних підприємств.

У другому розділі - "Дослідження сучасних тенденцій фінансового розвитку державних підприємств в Україні" - оцінюється місце і роль державних підприємств в сучасній економіці України, динаміка обсягу і структури їх активів і капіталу, рівень забезпеченості їх розвитку власними фінансовими ресурсами стан їх фінансової рівноваги та ефективність управління фінансами.

Реформування економіки України призвело до суттєвого зменшення за останні роки частки її державного сектора. В процесі цього реформування форму власності змінили майже 62 тис. державних підприємств, що можна побачити з даних табл. 1.

Таблиця 1

Кількість державних підприємств України за галузями економіки,
які змінили форму власності за 1992-1998 роки*

Галузі економіки	Кількість об'єктів, одиниць	Питома вага, процентів
1. Промисловість	6760	10,9

2. Сільське господарство	2956	4,8
3. Транспорт і зв'язок	1325	2,2
4. Будівництво	3181	5,2
5. Торгівля і громадське харчування	27776	45,0
6. Матеріально-техн. постачання і збут	1110	1,8
7. Заготівля	476	0,8
8. Житлово-комунальне господарство	2532	4,1
9. Побутове обслуговування населення	11256	18,3
10. Наука і наукове обслуговування	345	0,6
11. Інші галузі	3874	6,3
Разом по Україні	61591	100,0

Оцінюючи наведені дані в цілому, можна зробити висновок, що процес роздержавлення і приватизації державних підприємств відбувається у всіх сферах і галузях економіки України і суттєво впливає на зменшення питомої ваги державного сектора у виробництві валового внутрішнього продукту, промислової і сільськогосподарської продукції. Найбільш масовим процесом приватизації державних підприємств був у сфері торговельного і побутового обслуговування. Незважаючи на зменшення кількості державних підприємств, вартість їхніх активів в останні роки постійно зростала і складала на 1 січня 1999 року 270 млрд. грн. За 1995 - 1998 роки цей показник у вартісному виразі зріс у 2,8 разів. Тенденція до зростання загальної вартості у цьому періоді була характерною як для позаоборотних, так і для оборотних активів, але темпи зростання активів першої групи були значно вищими. На цей процес суттєво впливала переоцінка основних засобів і матеріальних оборотних активів внаслідок інфляційних процесів. Виходячи з таких тенденцій, питома вага позаоборотних активів державних виробничих підприємств у загальній їх вартості збільшилась з 70% до 79%.

У складі позаоборотних активів державних підприємств домінуючу роль відіграють основні засоби. Але їх питома вага у загальному обсязі позаоборотних активів за 1995 - 1998 роки з 95% скоротилася до 84%. За цей період у складі позаоборотних активів суттєво зросла питома вага нематеріальних активів (з 0,1% до 6,1%) та незавершених капітальних вкладень (з 2,7% до 8,0%). У складі оборотних активів найбільший обсяг займає дебіторська заборгованість, яка в умовах загальної кризи неплатежів в Україні постійно зростає. За 1995 - 1998 роки її питома вага в загальному обсязі оборотних активів збільшилась з 52% до 66%. В той же час спостерігається тенденція поступового зменшення питомої ваги запасів товарно-матеріальних цінностей та грошових коштів у складі оборотних активів. Це негативно впливає на обсяги та ритмічність

здійснення операційного процесу державних підприємств.

Відповідно до зростання суми активів постійно збільшується обсяг капіталу, що використовується державними підприємствами в процесі своєї господарської діяльності. Переважну його частку становить власний капітал. При цьому у складі загального капіталу, що використовувався державними підприємствами протягом 1995 - 1998 років, спостерігалися дві різні тенденції: в той час як питома вага власних фінансових коштів цих підприємств зростала, частка позикових коштів відповідно зменшувалась. Основу залучення державними підприємствами позикового капіталу становлять розрахунки з кредиторами за одержану від них продукцію. Кредити банків не відіграють помітної ролі у фінансуванні розвитку державних підприємств через їх високу вартість. Через невеликий обсяг залучення позикового капіталу коефіцієнт фінансування державних підприємств на протязі 1995 - 1998 років був відносно малим і коливався в межах 0,16 - 0,29. Відповідно високим був коефіцієнт фінансової автономії цих підприємств, який коливався в межах 0,78 - 0,86. Найвищий рівень фінансової стійкості, що визначається цими показниками, спостерігалася в періоді, що аналізувався по державних підприємствах будівництва, транспорту, сільського господарства та зв'язку.

Нестача оборотних коштів, і в першу чергу грошових активів, визначає низький рівень платоспроможності державних підприємств України. Про це свідчить динаміка рівня їх платоспроможності за 1995 - 1998 роки. Так, коефіцієнт поточної платоспроможності цих підприємств скоротився в цьому періоді з 1,36 до 1,04, а коефіцієнт абсолютної платоспроможності - з 0,05 до 0,02. За рівнем цих показників державні підприємства суттєво поступаються підприємствам альтернативних форм власності. Про низький рівень платоспроможності свідчить і значне перевищення загальної суми кредиторської заборгованості державних підприємств над дебіторською. Найнижчим рівнем платоспроможності на сучасному етапі характеризуються державні підприємства житлово-комунального господарства, будівництва та промисловості.

Фінансовий результат господарської діяльності державних підприємств характеризується постійним зменшенням суми балансового та чистого прибутку на протязі останніх років. В 1998 році діяльність комунальних підприємств України в цілому була збитковою. З від'ємним результатом по прибутку закінчили в цьому році свою фінансову діяльність державні підприємства сільського господарства та житлово-комунального комплексу.

Зменшення суми прибутку, з одного боку, та постійне зростання обсягу капіталу, що використовується з другого, призвело до суттєвого зниження в останні роки рівня рентабельності як власного, так і загального капіталу державних підприємств. При цьому слід зазначити, що рентабельність позикового капіталу, що використовується на цих підприємствах суттєво

перевищує за рівнем рентабельність власного капіталу. Цей показник має великий діапазон коливань по державних підприємствах різних галузей економіки.

Постійно зменшувалась протягом останніх років і оборотність капіталу, що використовується державними підприємствами. Ця тенденція була характерною як для загальнодержавних, так і комунальних підприємств, а також для всіх без винятку галузей державного сектора економіки України.

Узагальнюючи результати фінансового розвитку державних підприємств України за останні роки, можна констатувати, що за основними показниками оцінки рівень їх фінансового стану і ефективності фінансової діяльності є дуже низьким порівняно із підприємствами альтернативних форм власності. Це потребує активізації зусиль, зосереджених на основних шляхах підвищення ефективності управління фінансами державних підприємств в сучасних умовах з метою подолання негативних тенденцій в цій діяльності, що склалися в останні роки.

У третьому розділі - "Актуальні проблеми управління прибутком підприємств" -

розглядаються теоретичні засади цього управління, обґрунтовуються рекомендації щодо планування формування прибутку та підвищення ефективності його розподілу на підприємствах державних форм власності.

Категорія прибутку є однією з провідних економічних категорій, пов'язаних із функціонуванням підприємств. Прибуток підсумовує головний фінансово-економічний результат їх господарської діяльності, виступає як одна з головних цілей їх фінансового розвитку, формує фінансову базу цього розвитку, сприяє зростанню добробуту власників, персоналу і суспільства в цілому.

Основною метою управління прибутком державного підприємства виступає забезпечення зростання його суми і рівня, а також ефективний його розподіл за напрямками прогнозного розвитку. При цьому слід враховувати, що формування прибутку підприємств загальнодержавної і комунальної власності має певні особливості, як за джерелами формування доходів, так і за структурою поточних витрат, пов'язаних із реалізацією продукції.

Так, підприємства комунальної власності отримують значно більшу допомогу у формуванні доходів за рахунок державного регулювання цін - в 1998 році доходи загальнодержавних підприємств за рахунок цього джерела становили лише 1,5% до обсягу їхньої виручки від реалізації товарів, в той час як відповідні доходи комунальних підприємств - 13,3%. Разом з тим, загальнодержавні підприємства за рахунок відповідної структури продукції та рівня податкових пільг сплачують відносно меншу суму податків із своєї виручки - в 1998 році сума цих платежів становила по загальнодержавних підприємствах тільки 8,4% до обсягу їх валової виручки, в той час як по комунальних підприємствах - 13,3%.

За рахунок ефекту масштабу загальнодержавні підприємства мають і значно нижчий рівень

собівартості продукції, ніж підприємства комунальної власності. Так, в 1998 році на підприємствах загальнодержавної власності обсяг витрат на виробництво і реалізацію продукції (включаючи комерційні витрати) становив 84,8% від обсягу виручки з її продажу, в той час як на підприємствах комунальної власності, цей показник становив 101,3%. Це свідчить про те, що на підприємствах загальнодержавної форми власності існує більше можливостей проведення ефективної цінової політики навіть в умовах кризового стану економіки.

Ще більшими особливостями характеризується формування прибутку державних підприємств за окремими галузями економіки. Достатньо відмітити, що в 1998 році рівень виробничої рентабельності (відношення прибутку від реалізації до собівартості продукції) коливався за окремими галузями державного сектора економіки від 14,6% до + 78,5%.

Зазначені особливості формування прибутку державних підприємств мають бути враховані в процесі заходів щодо державного його регулювання через систему податків і субсидування цін, а також при побудові моделей його планування на конкретних підприємствах. В основу розробки основних моделей планових розрахунків цього показника по різних типах державних підприємств має бути покладена системна модель "Витрати - Обсяг реалізації - Прибуток", яка дозволяє врахувати можливий обсяг реалізації продукції, рівень постійних і змінних витрат виробництва, а також їх співвідношення; рівень оподаткування виробничої діяльності; ціновий фактор тощо. Певні особливості має і розподіл прибутку державних підприємств.

За результатами проведеного обстеження на цілі виробничого розвитку державних підприємств (включаючи поповнення оборотних коштів, статутного та резервного фондів) за останні роки спрямовувалася лише четверта частина суми чистого прибутку, що не забезпечувало необхідні умови їх розвитку і суттєве зростання їх ринкової вартості. В загальному обсязі коштів цього прибутку, що спрямовувалися на споживання, переважну частку на державних підприємствах становили витрати на соціальний розвиток і матеріальне заохочування персоналу. Дивідендні виплати на більшості державних акціонерних товариств або не здійснювалися зовсім, або формувалися у незначних розмірах, значно нижчих за рівнем ніж середній рівень прибутку на капітал, що склався в цьому періоді на фінансовому ринку. Це суттєво зменшувало інтереси держави і інших інвесторів, що вклали свій капітал в державні підприємства.

Для оптимізації пропорцій капіталізації отриманого прибутку і його спрямування на цілі споживання в дисертації запропоновані різні принципові підходи до формування дивідендної політики державних підприємств. Вказані підходи засновані на врахуванні наступних факторів: 1) рівня прибутковості господарської діяльності; 2) прогнозованих темпів економічного зростання; 3) можливості прискорення або гальмування реалізації реальних інвестиційних проектів; 4) вартості залучення додаткового капіталу на фінансовому ринку; 5) можливості залучення

додаткових фінансових ресурсів із альтернативних внутрішніх джерел; б) стадії життєвого циклу підприємства.

У четвертому розділі - "Вдосконалення управління оборотними активами державного підприємства" - розглядаються економічна сутність оборотних активів виробничого підприємства та механізм їх функціонування, засади розробки політики формування оборотних активів підприємств державних форм власності, а також напрямки вдосконалення структури джерел фінансування цих активів.

Управління оборотними активами державних підприємств пов'язано із уточненням деяких методологічних підходів, зокрема з конкретизацією їх поняття та відповідною класифікацією. В сучасній економічній теорії термін "оборотні активи" має кілька синонімів - оборотні кошти, оборотний капітал, робочий капітал тощо. Це розмаїття термінів певною мірою позначається і на трактуванні цього поняття окремими авторами. Розгляд найсуттєвіших ознак цього поняття, проведений в дисертації, дозволяє визначити його наступним чином: "Оборотні активи виробничого підприємства характеризують групу мобільних активів із періодом використання до одного року, що безпосередньо обслуговують його операційну діяльність і внаслідок високого рівня їх ліквідності мають забезпечувати його платоспроможність за поточними фінансовими зобов'язаннями. В практиці бухгалтерського обліку до цих активів відносять також окремі види малоцінних та швидкозношуваних засобів праці за критерієм їх вартості (в різних країнах цей кількісний критерій суттєво коливається).

Цілеспрямоване фінансове управління оборотними активами виробничого підприємства потребує проведення відповідної їх класифікації. Таку класифікацію пропонується проводити за такими основними ознаками: за фінансовими особливостями формування; за приналежністю підприємству; за окремими видами; за рівнем ліквідності; за формами функціонування в конкретному періоді; за рівнем варіабельності у часі. Згідно з переліченими ознаками в дисертації запропонована відповідна класифікація оборотних активів, що дозволяє конкретизувати форми і методи фінансового управління ними.

Основними цілями управління процесом формування оборотних активів державного підприємства є забезпечення запланованого обсягу виробництва і збуту продукції, необхідного рівня рентабельності їх використання і достатнього рівня платоспроможності. Реалізація цих цілей потребує розробки на кожному підприємстві відповідного типу фінансової політики формування оборотних активів, адекватної умовам здійснення господарської діяльності. В сучасних економічних умовах переважна більшість державних виробничих підприємств вимушені проводити агресивну політику формування своїх оборотних активів, яка характеризується мінімальним розміром їх страхових запасів і високим рівнем ризику неспроможності своєчасно

розраховуватись із своїми кредиторами за короткостроковими зобов'язаннями.

Особливо негативний вплив на рівень платоспроможності державних підприємств в останні роки здійснює зростання обсягу їх дебіторської заборгованості. У загальній сумі дебіторської заборгованості цих підприємств більш ніж 70% складає заборгованість покупців за поставлену їм продукцію, яка більш ніж на дві третини є простроченою. Тому управління формуванням рівня дебіторської заборгованості є найбільш актуальним напрямком загальної системи фінансового управління оборотними активами.

У процесі управління дебіторською заборгованістю підприємства слід зважати на те, що вона вимагає від продавця значного обсягу не тільки прямих, а й побічних фінансових витрат, пов'язаних із ускладненням обліку і контролю, процесом інкасації, уповільненням грошового обороту тощо. Але в той же час слід мати на увазі, що надання покупцям кредиту призводить до зростання обсягу реалізації продукції, а відповідно і до збільшення суми прибутку підприємства. Для того, щоб позитивний ефект перевищував негативні наслідки формування дебіторської заборгованості на кожному виробничому підприємстві має бути розроблено спеціальну кредитну політику щодо покупців його продукції.

Кредитну політику підприємства пропонується розробляти за наступними основними етапами: визначення умов розрахунків із покупцями за реалізовану продукцію; розробка системи знижок за швидку оплату покупцями отриманої продукції; визначення граничних строків надання товарного кредиту покупцям; розробка стандартів кредитоздатності покупців; диференціація кредитного ліміту для різних груп покупців; визначення форм і методів активної інкасації дебіторської заборгованості; розрахунок оптимального розміру середнього залишку дебіторської заборгованості. В дисертації визначено конкретний порядок дій і методи розрахунків окремих показників за кожним із перелічених етапів розробки кредитної політики підприємства.

Певного вдосконалення на сучасному етапі потребує політика фінансування оборотних активів, що проводиться державними підприємствами. На протязі останніх років сума власних оборотних активів цих підприємств постійно зменшувалась, а станом на 1 січня 1999 року сума короткострокових фінансових зобов'язань державних підприємств в цілому перевищувала загальну суму оборотних активів (тобто весь обсяг їх оборотних активів формувався виключно за рахунок позикових коштів). Основну питому вагу у фінансуванні оборотних активів займав протягом останніх років товарний кредит, який надавався державним підприємствам їх постачальниками, а також короткострокова кредиторська заборгованість нетоварного характеру. Невідкладними заходами в цьому напрямку фінансової діяльності державних підприємств має бути суттєве поповнення власних оборотних коштів, залучення до фінансування цих активів довгострокових фінансових кредитів і позик на пільгових умовах.

У п'ятому розділі - "Підвищення ефективності управління інвестиціями державних підприємств" - розглядаються форми та особливості інвестицій цих підприємств в сучасних умовах, види інвестиційних проектів, що ними розробляються, методи фінансового аналізу та оцінки ефективності інвестиційних проектів, схеми, що використовуються та джерела фінансування інвестицій державних підприємств.

Подолання кризи розвитку державних підприємств пов'язано із значним підвищенням їх інвестиційної активності. Важливою передумовою проведення їх ефективності інвестиційної політики є уточнення понятійного апарату в галузі інвестицій. Визначене Законом України "Про інвестиційну діяльність" поняття "інвестиції" потребує певного коригування з метою наближення до його трактування в сучасній економічній літературі. Із врахуванням найбільш суттєвих особливостей цього поняття, розглянутих в дисертації, його пропонується викласти у наступній редакції: "Інвестиції - це вкладання капіталу в об'єкти підприємницької діяльності з метою забезпечення його зростання в майбутньому періоді".

Сучасне законодавство України поділяє інвестиції на три основні форми - капітальні, фінансові та реінвестиції. Реінвестиції за своєю сутністю характеризують не об'єкт вкладання капіталу, а процес використання чистого доходу, отриманого від інвестиційної діяльності з відповідним його спрямуванням на здійснення як капітальних (реальних), так і фінансових інвестицій.

Сучасний стан інвестиційної діяльності підприємств державної форми власності характеризується переважно здійсненням реальних інвестицій у формі капітальних вкладень. В умовах економічної кризи останніх років обсяг капітальних вкладень державних підприємств суттєво скорочувався і тільки в 1998 році дещо зріс. Частка капіталовкладень державних підприємств у загальному їх обсязі в Україні становила в 1998 році 45%. Основний обсяг капітальних вкладень державного сектору економіки спрямовувався в останні роки в об'єкти виробничого призначення.

Галузева структура капітальних вкладень державних підприємств визначає як пріоритетні на сучасному етапі інвестиції в промисловість, транспорт і зв'язок. Частка цих трьох галузей становила в 1998 році 67% загального обсягу капіталовкладень державних підприємств України, в тому числі 93% обсягу капіталовкладень в державні об'єкти виробничого призначення.

Відтворювальна структура капітальних вкладень підприємств державного сектору економіки визначає в сучасних умовах пріоритетну спрямованість інвестицій в технічне переозброєння і реконструкцію діючих об'єктів господарювання. Більш ніж 40% загального обсягу капіталовкладень цих підприємств спрямовувалось в останньому періоді на закупівлю обладнання. Залучення інвестицій в державний сектор економіки України потребує кваліфікованого обґрунтування інвестиційних проектів - документу, що визначає окремі напрямки стратегічного розвитку підприємства шляхом реального інвестування для забезпечення найбільш ефективних

форм досягнення інвестиційних цілей. Для управління розробкою інвестиційних проектів державних підприємств їх пропонується поділяти за такими основними ознаками: за цільовою спрямованістю; за напрямками стратегічного розвитку; за формами здійснення інвестицій, за обсягом інвестування; за терміном реалізації; за складом інвесторів; за рівнем ризику.

Сучасна економічна теорія з питань інвестиційної діяльності оперує значною кількістю показників і методів оцінки ефективності альтернативних інвестиційних проектів. Найбільшого розповсюдження серед цих показників отримали розрахунки чистої приведеної вартості та внутрішньої норми доходності. Вдосконалення оцінки проектів за цими показниками потребує диференціації ставки дисконту при розрахунках теперішньої вартості ефекту з урахуванням рівня ризику проекту, норми прибутку в окремих сегментах фінансового або товарного ринку, інвестиційного клімату в країні тощо.

Фінансування інвестиційних проектів державних підприємств відбувається в останні роки переважно за рахунок децентралізованих джерел (винятком в цьому в останні роки були лише підприємства вугільної та електроенергетичної галузей). Питома вага фінансування інвестицій державних підприємств за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів за останні роки мала тенденцію до скорочення. Подальший розвиток фінансування інвестиційної діяльності державних підприємств має повною мірою використовувати можливості лізингу, а також розширення залучення приватних і іноземних інвестицій. Особливого розвитку мають набути інвестиційні проекти державних підприємств із змішаною схемою фінансування, при якій державна частина інвестицій використовується як гарантія їх перспективності і ефективності.

У шостому розділі - "Фінансові аспекти реструктуризації державних підприємств" -

визначається об'єктивна зумовленість цього напрямку їх реформування, розглядаються найбільш ефективні форми реорганізації та фінансові реструктуризації підприємств державного сектору економіки України на сучасному етапі, обґрунтовуються методичні підходи до оцінки ефективності проведення їх реструктуризації у окремих формах.

Сучасна економічна теорія і господарська практика приділяють значну увагу питанням реструктуризації підприємств, яка становить основу нового напрямку забезпечення ефективного їх розвитку, визначеного як "менеджмент перетворень".

Концепція досягнення бажаних цілей розвитку й ефективної діяльності державних підприємств шляхом їх реструктуризації дістала відповідне висвітлення у багатьох нормативно-правових актах України, бо вона прямо пов'язана із загальною системою заходів з реформування економіки. Але методологічний базис цієї концепції розроблено неповно, а по деяких питаннях - навіть суперечливо. В першу чергу це стосується самого поняття "реструктуризація підприємства".

Розгляд основних сутнісних сторін цього поняття дає змогу запропонувати таке його визначення:

”Під реструктуризацією підприємства розуміється система організаційно-економічних заходів, що спрямовані на реформування його господарської діяльності і досягнення стратегічної мети його розвитку шляхом здійснення необхідних структурних перетворень, адаптованих до зміни факторів зовнішнього середовища його функціонування”.

Об’єктивна зумовленість проведення реструктуризації державних підприємств в Україні визначається необхідністю:

- забезпечення реалізації стратегії їхнього економічного розвитку;
- подолання кризових явищ у їхньому розвитку і запобігання банкрутства;
- підвищення рівня їхньої інвестиційної привабливості в процесі залучення інвестицій або приватизації;
- здійснення необхідних антимонопольних заходів;
- проведення передліквідаційної підготовки у разі визнання їх банкрутами.

Для забезпечення цілеспрямованого управління реструктуризацією державних підприємств усі процеси трансформації їх мають бути класифіковані за окремими ознаками. З позицій фінансового забезпечення реструктуризації державних підприємств її класифікацію нами пропонується проводити за такими основними ознаками: за метою проведення; за обов’язковістю проведення; за ініціативою проведення; за характером трансформаційних заходів; за напрямками проведення; за масштабами проведення; за обсягом фінансових витрат. Запропоновану на основі цих ознак класифікацію реструктуризації державних підприємств наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Рекомендована класифікація реструктуризації державних підприємств

Класифікаційна ознака	Види реструктуризації за класифікаційною ознакою
1. Мета проведення реструктуризації	<p>а) реструктуризація підприємства, спрямована на забезпечення реалізації стратегії його економічного розвитку;</p> <p>б) реструктуризація підприємства, спрямована на подолання кризових явищ у його розвитку і запобігання банкрутству;</p> <p>в) реструктуризація підприємства, спрямована на підвищення його інвестиційної привабливості;</p> <p>г) реструктуризація підприємства в процесі проведення його передприватизаційної підготовки;</p> <p>д) реструктуризація підприємства в процесі здійснення антимонопольних заходів;</p> <p>є) реструктуризація підприємства в процесі проведення його</p>

	передліквідаційної підготовки
2. Обов'язковість проведення	а) примусова реструктуризація підприємства; б) добровільна реструктуризація підприємства
3. За ініціативою проведення реструктуризації	а) реструктуризація, що проводиться з ініціативи самого підприємства; б) реструктуризація підприємства, що проводиться з ініціативи відповідних державних органів управління
4. За характером трансформаційних заходів	а) стратегічна реструктуризація підприємства; б) тактична реструктуризація підприємства
5. За напрямками проведення реструктуризації	а) реструктуризація підприємства у формі його реорганізації; б) реструктуризація підприємства, що не пов'язана з його реорганізацією; в) реструктуризація підприємства у комбінованій формі
6. За масштабами проведення	а) комплексна реструктуризація підприємства; б) локальна реструктуризація підприємства
7. За обсягом фінансових витрат на проведення реструктуризації	а) реструктуризація підприємства, що характеризується високим рівнем капіталомісткості; б) реструктуризація підприємства, що характеризується середнім рівнем капіталомісткості; в) реструктуризація підприємства, що характеризується низьким рівнем капіталомісткості

Найбільш радикальним напрямком реструктуризації державних підприємств виступає їх реорганізація. Вона дає змогу найбільш масштабно здійснювати їхню структурну перебудову, ставити і кардинально розв'язувати головні стратегічні завдання їхнього розвитку, прискорювати процес реформування власності в Україні. У процесі реорганізації державних підприємств можуть бути ефективно реструктуризовано всі напрямки їхньої діяльності, забезпечено високі кінцеві результати цієї діяльності.

Виходячи з особливостей перехідного етапу розвитку економіки і необхідності поступового зближення українських та міжнародних норм права, пропонується визначити три основні напрямки реорганізації державних підприємств: об'єднання підприємств (злиття, приєднання тощо); поділ підприємств (дроблення, відокремлення тощо); перетворення підприємств (зміна форм власності, організаційно-правових форм тощо).

Вибір відповідних напрямків і форм реорганізації державного підприємства має відбуватись за

певними критеріями оцінювання окремих його структурних одиниць з позицій можливості ефективного функціонування їх у нових умовах господарювання. Розгляд існуючих критеріїв такої оцінки та відповідне їх доповнення дали змогу виділити в процесі відповідної систематизації державних підприємств такі п'ять їх категорій: підприємства, що піддаються реорганізації у будь-якій формі; підприємства, що піддаються реорганізації у достатньо широкому діапазоні форм; підприємства, що піддаються реорганізації в обмеженому діапазоні форм; підприємства, реорганізація яких недоцільна; підприємства, реорганізація яких полягає в необхідності ліквідації їх.

Обґрунтування вибору конкретних форм реорганізації державних підприємств потребує обов'язкової розробки її бізнес - плану (проекту). Структуру такого бізнес - плану (проекту) реорганізації підприємства запропоновано в дисертації із врахуванням відповідних вітчизняних і міжнародних вимог до його розробки.

Фінансові аспекти обґрунтування бізнес - плану (проекту) реорганізації державних підприємств потребують удосконалення методологічного апарату оцінювання вартості підприємства, що реорганізується, вибору фінансових джерел здійснення реорганізації та оцінки її ефективності. З позицій фінансового управління ефективність реорганізації державних підприємств пропонується оцінювати за критеріями економії поточних витрат, збільшення суми чистого грошового потоку та зростання їхньої ринкової вартості. Відповідно до цих критеріїв в дисертації рекомендовано систему конкретних показників оцінки ефективності реорганізації державних підприємств у будь-якій її формі.

Поряд із реорганізацією державних підприємств важливим напрямком їхнього реформування виступає фінансова реструктуризація. Це поняття визначено нами таким чином: "Під фінансовою реструктуризацією підприємства розуміється система фінансово-економічних та інших заходів, спрямованих на реформування його фінансової діяльності і забезпечення досягнення мети його фінансової стратегії шляхом здійснення необхідних структурних перетворень складу його капіталу, активів та грошових потоків, адаптованих до змін кон'юнктури фінансового ринку та інших зовнішніх факторів формування результатів фінансової діяльності".

У сучасних умовах розвитку державних підприємств України фінансова реструктуризація їх має переважно санаційну спрямованість, тобто безпосередньо пов'язана із протидією загрози їхнього банкрутства. Так, тільки в 1998 році проти державних підприємств було порушено 269 справ про банкрутство, в тому числі 167 - проти підприємств загальнодержавного і 102 - проти підприємств місцевого підпорядкування. Санаційна спрямованість фінансової реструктуризації державних підприємств зумовлює відповідний вибір основної мети її проведення - відновлення фінансової рівноваги їхнього розвитку. Для оцінки можливостей підприємства ефективно

здійснювати свою фінансову діяльність та потреби в проведенні санаційних заходів пропонується використовувати такі основні показники: коефіцієнт поточної платоспроможності (ліквідності); коефіцієнт фінансової автономії; коефіцієнт довгострокової фінансової незалежності; коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами; коефіцієнт достатності чистого грошового потоку. Нормативні мінімальні значення цих показників мають бути диференційовані за підприємствами різних галузей економіки. Основні напрямки і форми проведення фінансової реструктуризації державних підприємств наведені в табл. 3.

Оцінювання ефективності фінансової реструктуризації підприємств пропонується здійснювати за критеріями зростання рівня їхньої платоспроможності; підвищення рівня їхньої фінансової стабільності та зростання чистого грошового потоку. Відповідно до цих критеріїв у роботі запропоновано систему конкретних показників оцінювання ефективності фінансової реструктуризації державних підприємств.

Таблиця 3

Напрямки і форми проведення фінансової реструктуризації державних підприємств

Напрямки	Форми проведення фінансової реструктуризації
I Реструктуризація складу пасиву балансу	1. Зміна умов виплати боргу. 2. Переведення простроченої кредиторської заборгованості у більш ліквідні довгострокові фінансові інструменти. 3. Переведення боргу на іншу юридичну особу. 4. Заміна боргу на власність. 5. Залік взаємних платіжних вимог.

<p>підприємств а</p>	<ol style="list-style-type: none"> 6. Прощення частини (або всієї суми) простроченого боргу. 7. Скорочення суми дивідендних виплат. 8. Додаткова емісія акцій. 9. Фінансування за рахунок бюджетних коштів. 10. Фінансування за рахунок державних позабюджетних фондів. 11. Залучення приватних інвестицій. 12. Інші форми.
<p>II Реструктуризація складу активу балансу підприємств а</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прискорення інкасації боргу за поставлену продукцію. 2. Переведення дебіторської заборгованості за розрахунками за продукцію у більш ліквідні фінансові інструменти. 3. Рефінансування дебіторської заборгованості у грошові активи. 4. Продаж наднормативних запасів сировини, матеріалів, напівфабрикатів та тих, що не використовуються. 5. Уцінка та прискорена реалізація наднормативних запасів готової продукції. 6. Продаж високоліквідних не задіяних видів основних засобів. 7. Проведення операцій зворотного лізингу. 8. Продаж окремих довгострокових фінансових інструментів інвестування. 9. Інші форми.
<p>III Реструктуризація грошових потоків підприємств а</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Запровадження гнучкої системи цінових знижок на продукцію підприємства. 2. Надання в оренду приміщень та обладнання. 3. Використання методу прискореної амортизації активів. 4. Скорочення суми постійних поточних витрат. 5. Зменшення суми податкових платежів, призначених до сплати. 6. Застосування бартерних розрахунків, що забезпечують зростання чистого грошового потоку. 7. Використання системи "прискорення – уповільнення платіжного обороту". 8. Забезпечення підвищення рівня кореляції між додатним та від'ємним видами грошових потоків у кожному інтервалі часу. 9. Інші форми.

ВИСНОВКИ

1. В процесі реформування форм власності державні підприємства ще протягом довгого часу будуть займати досить відчутне, а в деяких галузях - домінуюче місце в реальному секторі економіки України. Це зумовлює актуальність розробки концепції довгострокового розвитку і забезпечення ефективного функціонування державних підприємств в умовах переходу до ринкових відносин, удосконалення форм і методів управління ними, в тому числі управління фінансами.
2. Проблема розвитку методології управління фінансами державних підприємств потребує попереднього уточнення деяких існуючих та визначення нових категорій і понять, що пов'язані із механізмом здійснення цього управління. Критичний аналіз сучасних теоретичних аспектів проблеми дозволив визначити основні сутнісні ознаки і зміст таких категорій і понять, як "державне підприємство", "фінанси підприємства", "фінанси державного підприємства", "фінансові відносини державного підприємства", "управління фінансами підприємства" та деяких інших.
3. Формування концепції розвитку державних підприємств визначило необхідність теоретичного дослідження особливостей фінансового управління ними у порівнянні із підприємствами альтернативних форм власності. За результатами цього дослідження запропонована відповідна класифікація державних підприємств як об'єкта фінансового управління за такими ознаками, як: форма їх підпорядкування; організаційно-правова форма заснування; частка державного капіталу у статутному фонді; загальний розмір власного капіталу, який використовується; рівень фінансового регулювання з боку державних органів та деякими іншими.
4. Багатоплановість фінансової діяльності державних підприємств обумовлює необхідність проведення оцінки результативності фінансового управління нею за окремими функціональними напрямками. На базі уточнення методологічних принципів проведення такої оцінки запропоновано загальну систему оціночних показників результативності управління фінансами державних підприємств поділяти на три групи: показники оцінки рівня забезпеченості розвитку підприємства фінансовими ресурсами; показники оцінки рівня фінансової рівноваги підприємства; показники оцінки рівня ефективності фінансової діяльності підприємства. Конкретну систему показників кожної групи з їх розподілом на основні та допоміжні визначено в процесі дослідження.
5. На базі визначення методологічних підходів до класифікації державних підприємств і оцінки результативності фінансового управління ними проведено дослідження фінансового розвитку цих підприємств на сучасному етапі. В процесі дослідження визначені сучасні тенденції розвитку активів і капіталу державних підприємств, формування структури власних фінансових джерел, оцінені в динаміці рівень їх фінансової стійкості та платоспроможності, розглянуті показники

рентабельності і оборотності власного капіталу тощо. Результати дослідження фінансового розвитку державних підприємств дозволили визначити основні напрямки подальшого вдосконалення управління їх фінансовою діяльністю.

6. Подальше зростання ефективності фінансової діяльності державних підприємств обумовлює широке застосування сучасних ринкових методів управління формуванням і розподілом прибутку, розробки диференційованої політики управління оборотними активами, проведення активної інвестиційної політики. Методи цього управління, запропоновані в процесі дослідження, адаптовані до умов перехідної економіки і спрямовані на реалізацію стратегічних задач розвитку підприємств державного сектору.

7. Реформування державних підприємств з метою прискореної їх адаптації до ринкових умов пов'язано із проведенням їх реструктуризації. Вибір відповідних напрямків і форм цієї реструктуризації має відбуватись за певними критеріями. Визначення таких критеріїв дозволило систематизувати державні підприємства за окремими категоріями, запропонувати найбільш ефективні форми проведення реструктуризації по кожній з цих категорій. Оцінку ефективності реструктуризації державних підприємств рекомендується здійснювати за показниками збільшення суми чистого грошового потоку, зростання ринкової вартості підприємства, підвищення рівня платоспроможності і фінансової стійкості.

Проведене дослідження дозволяє визначити пріоритетні напрямки фінансового розвитку державних підприємств, а запропоновані теоретичні підходи та практичні рекомендації дають змогу підвищити ефективність управління фінансами цих підприємств, адаптувати сучасні форми і методи цього управління до складних умов економіки перехідного періоду.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії

1. Белик М.Д., Лаврова М.О. Повышение эффективности капитальных вложений в торговле - К.: Тэхника, 1988. - 151 с. (особистий внесок дисертанта: комплексне дослідження проблеми реальних інвестицій та розробка моделі раціонального розподілу спеціальних джерел фінансування між підгалузями, 6,4 д.а.).

2. Белик М.Д., Мытник В.П. Реконструкция предприятий торговли в условиях самофинансирования. - К.: Будивельник, 1988. - 212 с. (особистий внесок дисертанта: розробка напрямів підвищення обґрунтованості проектування підприємств, визначення інвестицій в їх реконструкцію і технічне переозброєння, оптимізація джерел фінансування та розрахунків ефективності – обсяг 180 с.).

3. Белик М.Д., Введенский А.П. Реконструкция предприятий общественного питания и торговли. - М.: Экономика, 1989. - 128 с. (особистий внесок дисертанта: обґрунтування переваг реконструкції і технічного переозброєння підприємств, оцінки їх ефективності в умовах самофінансування, розробка пропозицій щодо вдосконалення формування власних джерел фінансування цих витрат - обсяг 98 с.).

4. Белик М.Д., Пазуха М.Д., Порядинский В.Н. Развитие арендных отношений в торговле. - К.: Техника, 1992. - 192 с. (особистий внесок дисертанта: розробка методики визначення орендної плати за державні підприємства, передані в оренду, обґрунтування механізмів взаємозв'язку з комерційними банками, фондовою біржею, інвестицій, ціноутворення та оподаткування - обсяг 126 с.).

5. Білик М.Д. Управління фінансами державних підприємств. - К.: Знання, 1999. - 312 с.

Статті

6. Белик М.Д. Эффективность эксперимента в оптовой торговле // Экономика Советской Украины. - 1982. - № 1. - С. 49-52.

7. Белик М.Д., Булгакова С.А. Резервы экономии в торговле // Экономика Советской Украины. - 1983. - № 4. - С. 67-71.

8. Білик М.Д. Проблеми госпрозрахункових відносин у торгівлі // Економіка Радянської України. - 1990. - № 11. - С. 66-70.

9. Белик М.Д. С чего начинается самостоятельность // Советская торговля. - М. - 1990. - № 12. - С. 36-39.

10. Білик М.Д. Амортизація як фінансове джерело структурної перебудови економіки України // Фінанси України. - 1996. - № 3 - 4. - С. 43-49.

11. Білик М.Д. Проблеми амортизації в умовах переходу до ринку // Зб.: Фінанси України при переході до ринку: теорія і практика. - Луцьк: ВДУ "Вежа", 1996. - С. 43-45.

12. Білик М.Д. Принципи амортизаційної політики в сучасній вітчизняній економіці // Фінанси України. - 1997. - № 10. - С. 48-56.

13. Білик М.Д. Удосконалення механізму інвестиційних вкладів в економіку // Зб.: Фінанси України при переході до ринку: теорія і практика. - Луцьк: ВДУ "Вежа", 1997. - С.

14. Білик М.Д. Оцінка і управління ризиками інноваційного проекту // Зб. наук. праць: Реформа фінансово-кредитної системи перехідної економіки України. - Луцьк: ВДУ "Вежа", 1998. - С. 138-139.

15. Соціальний захист найманих працівників і напрями його поліпшення // Україна: аспекти праці. - 1998. - № 4. - С. 25-28.

16. Білик М.Д. Форми інвестицій державних виробничих підприємств та їх розвиток в сучасних умовах // Фінанси України. - 1998. - № 4. - С. 70-76.
17. Білик М.Д. Стимулювання праці в державних підприємствах на основі її продуктивності // Міжвідомчий зб. наук. праць. - К.: КНЕУ, 1998. - №6.- С. 128-131.
18. Білик М.Д. Сутність та особливості фінансового управління державними підприємствами // Фінанси України. - 1998. - № 9. - С. 16-27.
19. А. Поручник, М. Білик. Стимулювання та мотивація праці в умовах перехідної економіки // Науковий вісник ВДУ, Луцьк, 1998. - №12.- С. 49-55.
20. Білик М.Д. Зарубіжний досвід в галузі організації заробітної плати // Збірник праць вчених Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України.: К., 1998. - С. 17-25.
21. Білик М.Д. Іноземні інвестиції у виробництво АПК України // Збірник: Реструктуризація та інвестиції в Україні (матеріали міжнародної науково-практичної конференції). - м. Чернівці, 1998. - С. 146-148.
22. Білик М.Д. Підвищення ефективності розподілу прибутку // Економіст. - 1998. - № 6. - С. 43 – 45.
23. Білик М.Д. Обґрунтування, фінансовий аналіз та оцінка інвестиційних проектів // Вісник Української академії банківської справи. - 1999. - № 2 (7) - С. 35 – 39.
24. Білик М.Д. Розробка політики формування оборотних активів // . Зб. наук. праць: Банківська система України: теорія і практика становлення, 2 том. - м. Суми. - 1999. - С. 466 – 478.
25. Білик М.Д. Державні підприємства як об'єкт фінансового управління в умовах переходу до ринкової економіки // Економіст. - 1999. - № 1. - С. 62 –67.
26. Білик М.Д. Фінансова реструктуризація підприємств, яким загрожує банкрутство // Економіст. - 1999. - № 10. - С.
27. Білик М.Д. Сутність та класифікація реструктуризації державних підприємств // Економіст. - 2000. - № 1. - С.96-99.
28. Білик М.Д. Необхідність реструктуризації державних підприємств на сучасному етапі // Економіст. - 2000. - № 2. - С.46-49.
29. Білик М.Д. До питання про фінансову реструктуризацію державних підприємств // Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України.- К. - 2000. - Спецвипуск. - С.95-97.

АНОТАЦІЯ

Білик М.Д. Управління фінансами державних підприємств. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.04.01 - фінанси, грошовий обіг і кредит. - Українська академія банківської справи, Суми, 2000.

Дисертацію присвячено розв'язанню теоретичних, методологічних та прикладних проблем управління фінансами державних підприємств в умовах перехідної економіки України. В роботі визначено особливості державних підприємств як об'єкта фінансового управління, досліджена сутність та функції управління фінансами державних підприємств, характер їх фінансових відносин, методологічні принципи оцінки результативності фінансового управління.

Проведено аналіз фінансового розвитку державних підприємств України на сучасному етапі, визначені місце і роль державних підприємств в сучасній економіці, тенденції обсягу і структури їх активів і капіталу, оцінено рівень забезпеченості їх розвитку власними фінансовими ресурсами, стан їх фінансової рівноваги і рівень ефективності фінансового управління ними.

Розглянуто найважливіші напрямки подальшого зростання ефективності фінансової діяльності державних підприємств України; обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення методів управління формуванням і розподілом прибутку підприємств, розробки диференційованої політики управління їх оборотними активами, підготовки та оцінки інвестиційних проектів, а також схем та джерел їх фінансування.

Визначено найбільш ефективні напрямки і форми реорганізації та фінансової реструктуризації державних підприємств, критерії їх вибору конкретними господарюючими суб'єктами і державними органами управління, методологічні підходи до оцінки ефективності проведення реструктуризації державних підприємств у окремих її формах.

Ключові слова: державне підприємство, фінанси, фінансові відносини, фінансові ресурси, фінансове управління, ефективність управління фінансами, розподіл прибутку, оборотні активи, інвестиції, інвестиційний проект, реорганізація, фінансова реструктуризація.

АННОТАЦИЯ

Белик М.Д. Управление финансами государственных предприятий. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.04.01 - финансы, денежное обращение и кредит. Украинская академия банковского дела, Сумы, 2000.

Диссертация посвящена решению теоретических, методологических и прикладных проблем управления финансами государственных предприятий в условиях переходной экономики Украины.

В работе рассмотрены концептуальные вопросы развития методологии управления финансами государственных предприятий, определены основные сущностные характеристики и уточнено

содержание таких категорий и понятий, как "государственное предприятие", финансы "предприятия", "финансы государственного предприятия", "финансовые отношения государственного предприятия", "управление финансами предприятия" и др. Исследованы основные отличительные особенности государственного предприятия как объекта финансового управления; предложена соответствующая классификация государственных предприятий.

Разработаны методологические принципы оценки результативности управления государственными предприятиями и рекомендована к использованию соответствующая система оценочных показателей.

На базе обширного статистического материала и отчетных данных отдельных хозяйственных субъектов проведен анализ финансового развития государственных предприятий Украины на современном этапе. В процессе анализа определены место и роль государственных предприятий в современной экономике страны, выявлены тенденции формирования объема и структуры их оборотных и внеоборотных активов, капитала, финансовых ресурсов. Осуществлена оценка уровня платежеспособности, финансовой устойчивости, рентабельности и оборачиваемости капитала государственных предприятий, вскрыты резервы дальнейшего повышения эффективности их финансовой деятельности.

Рассмотрены важнейшие направления повышения результативности управления финансами государственных предприятий Украины, обеспечивающие реализацию стратегических целей их развития. Обоснованы предложения по совершенствованию механизма управления прибылью предприятий, использованию современных методов управления ее формированием, распределением и использованием. Разработаны принципы формирования дифференцированной финансовой политики управления оборотными активами государственных предприятий, предложения по ускорению инкассации их дебиторской задолженности. Определены основные направления инвестиционной политики предприятий государственного сектора экономики; разработана классификация инвестиционных проектов государственных предприятий, уточнены требования к их подготовке и оценке, даны рекомендации по обоснованию схем и источников их финансирования.

Определены наиболее эффективные направления и формы реорганизации и финансовой реструктуризации государственных предприятий; предложена соответствующая классификация этих форм и критерии их выбора отдельными хозяйствующими субъектами и государственными органами управления, разработаны методологические подходы к оценке эффективности осуществления реструктуризации государственных предприятий и предложена соответствующая система оценочных показателей для различных ее форм.

Ключевые слова: государственное предприятие, финансы, финансовые отношения, финансовые

ресурсы, финансовое управление, эффективность управления финансами, распределение прибыли, оборотные активы, инвестиции, инвестиционный проект, реорганизация, финансовая реструктуризация.

SUMMARY

M. D. Bilyk The financial management of state enterprises. - Manuscript.

Thesis on the competition of the scientific degree of the doctor of economic sciences on speciality 08.04.01. - Finance, money circulation and credit. - Ukrainian banking academy, Sumy, 2000.

The thesis is dedicated to the solution of theoretical, methodological and applied problems of financial control of state enterprises under the conditions of transitive Ukrainian economy. The peculiarities of state enterprises as the object of financial management are determined, the essence and functions of financial management of state enterprises, the nature of their financial relations, the methodological principles of estimation of financial management effectiveness are studied in the work.

The analysis of financial development of state enterprises of Ukraine at the present stage is conducted, the place and role of state enterprises within modern economy, the tendencies of a volume and structure of their assets and capital are determined, the level of security of their development by own financial resources, the condition of their financial balance and the level of their financial management efficiency are estimated.

The major directions of further growth of the efficiency of financial activity of Ukrainian state enterprises are reviewed; the proposals concerning improvement of methods of control over formation and distribution of the enterprises' profits, the working out differentiated policy for control over their back assets, the preparing and estimation of the investment projects and also schemes and sources of their financing are justified.

The most effective ways and forms of reorganization and financial re-structuring of state enterprises, the criteria of their selection by the concrete economic subjects and state authorities, the methodological approaches to estimation of effective realization of state enterprises re-structuring in its separate forms are determined.

Keywords: state enterprise, finance, financial relations, financial management, financial management efficiency, formation and distribution of the profit, formation and financing of back assets, investments, investment project, re-structuring, reorganization, financial re-structuring.